

Міністерство освіти і науки України

Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна

Кафедра Автоматизації, метрології та енергоефективних технологій

«ЗАТВЕРДЖУЮ»

Директор навчально-наукового інституту

«Українська інженерно-педагогічна академія»

Денис КОВАЛЕНКО

2025 р.

РОБОЧА ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

___ Сучасні методи та алгоритми систем автоматичного керування ___
(назва навчальної дисципліни)

рівень вищої освіти ___ другий (магістерській) ___ /

галузь знань G Інженерія, виробництво та будівництво

(шифр і назва)

спеціальність ___ G7 Автоматизація, комп'ютерно-інтегровані технології та робототехніка

(шифр і назва)

освітня програма ___ Автоматизація та комп'ютерно-інтегровані технології

(шифр і назва)

спеціалізація ___

(шифр і назва)

вид дисципліни ___ обов'язкова

(обов'язкова / за вибором)

інститут ___ Навчально-науковий інститут «Українська інженерно-педагогічна академія»

2025 / 2026 навчальний рік

Програму рекомендовано до затвердження вченою радою навчально-наукового інституту «Українська інженерно-педагогічна академія»

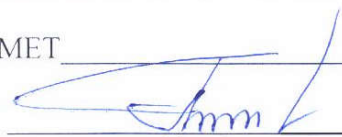
« 25 » _____ червня _____ 2025 року, протокол № 10

РОЗРОБНИКИ ПРОГРАМИ: (вказати авторів, їхні наукові ступені, вчені звання та посади)
_ Мезеря Андрій Юрійович, кандидат технічних наук, доцент

Програму схвалено на засіданні кафедри
Автоматизації, метрології та енергоефективних технологій

Протокол від « 06 » _____ червня _____ 2025 року № 12

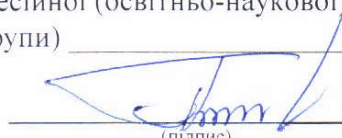
Завідувач кафедри _АМЕТ_____

(підпис) _____ **Канюк Г.І.**
(прізвище та ініціали)

Програму погоджено з гарантом освітньо-професійної (освітньо-наукової) програми
(керівником проектної групи)

назва освітньої програми

Гарант освітньо-професійної (освітньо-наукової) програми
(керівник проектної групи)

(підпис) _____ **Канюк Г.І.**
(прізвище та ініціали)

Програму погоджено науково-методичною комісією
Навчально наукового інституту «Українська інженерно-педагогічна академія»
(назва факультету, для здобувачів вищої освіти якого викладається навчальна дисципліна)

Протокол від « 24 » _____ червня _____ 2025 року № 7

Голова науково-методичної комісії Навчально наукового інституту
«Українська інженерно-педагогічна академія»

(підпис) _____ **Петров С.В.**
(прізвище та ініціали)

ВСТУП

Програма навчальної дисципліни «Сучасні методи та алгоритми систем автоматичного керування» складена відповідно до освітньо-професійної програми підготовки «Автоматизація та комп'ютерно-інтегровані технології»

другий (магістерській)
(назва рівня вищої освіти)

спеціальності G7 Автоматизація, комп'ютерно-інтегровані технології та робототехніка

спеціалізації _____

1. Опис навчальної дисципліни

1.1. Мета викладання навчальної дисципліни

Курс «Сучасні методи та алгоритми систем автоматичного керування» розроблено та сформовано з урахуванням вимог до проєктування систем керування з використанням сучасних методів та алгоритмів. Мета дисципліни - надати студентам знання з питань сучасних методів та алгоритмів, які використовуються в систем автоматичного керування, отримати та розвинути практичні вміння і навички використання сучасних методів та алгоритмів при розв'язанні реальних задач з проєктування систем керування на виробництві, моделювання та дослідження таких систем.

Метою вивчення навчальної дисципліни є формування у здобувачів другого (магістерського) рівня вищої освіти вміння застосовувати сучасні методи та алгоритми керування, які засновано на впровадженні новітніх технологій в галузі теорії керування та математичного моделювання.

У результаті вивчення навчальної дисципліни студент повинен знати: характеристики сучасних систем керування; методи математичного моделювання та дослідження сучасних систем; методи проєктування сучасних систем керування та критерії їх оптимальності; технічні заходи щодо впровадження і практичного використання сучасних систем керування на виробництві. Вміти: обирати структуру сучасних систем керування виходячи з характеристик реального об'єкта керування; проєктувати системи керування за обраним критерієм оптимальності; оцінювати якість керування та основні техніко-економічні показники.

1.2. Основні завдання вивчення дисципліни

- навчити створювати системи автоматизації на основі сучасних методів управління.
- навчити застосовувати спеціалізовані концептуальні знання, що включають сучасні наукові здобутки, а також критичне осмислення сучасних проблем у сфері автоматизації та комп'ютерно-інтегрованих технологій;
- навчити застосовувати сучасні підходи і методи моделювання та оптимізації для дослідження та створення ефективних систем автоматизації складними технологічними та організаційно-технічними об'єктами;

- навчити розробляти комп'ютерно-інтегровані системи управління складними технологічними та організаційно-технічними об'єктами;
- навчити застосовувати сучасні математичні методи, методи теорії автоматичного керування, теорії надійності та системного аналізу для дослідження та створення систем автоматизації складними технологічними та організаційно-технічними об'єктами;
- навчити застосовувати знання енергетичного аудиту в системах керування об'єктами теплоенергетики та енергоємними установками підприємств загальнопромислових галузей;
- навчити розробляти функціональну та технічну структури систем енергозберігаючого керування об'єктами енергетичної та загальнопромислових галузей.

1.3. Кількість кредитів: 5

1.4. Загальна кількість годин: 150

1.5. Характеристика навчальної дисципліни	
Обов'язкова	
Денна форма навчання	Заочна (дистанційна) форма навчання
Рік підготовки	
1-й	1-й
Семестр	
1-й	1-й
Лекції	
32 год.	8 год.
Практичні, семінарські заняття	
16 год.	6 год.
Лабораторні заняття	
год.	год.
Самостійна робота	
102 год.	136 год.
у тому числі індивідуальні завдання	
год.	

1.6. Перелік компетентностей, що формує дана дисципліна

Вивчення навчальної дисципліни «Сучасні методи та алгоритми систем автоматичного керування» сприяє здобуттю таких компетенцій:

ЗК1 Здатність проведення досліджень на відповідному рівні.

ЗК2. Здатність генерувати нові ідеї (креативність).

ЗК3 Здатність до абстрактного мислення, аналізу та синтезу.

ФК1. Здатність здійснювати автоматизацію складних технологічних об'єктів та комплексів, створювати кіберфізичні системи на основі інтелектуальних методів управління та цифрових технологій з використанням баз даних, баз знань, методів штучного інтелекту, робототехнічних та інтелектуальних мехатронних пристроїв.

ФК2. Здатність проектувати та впроваджувати високонадійні системи автоматизації та їх прикладне програмне забезпечення, для реалізації функцій управління

та опрацювання інформації, здійснювати захист прав інтелектуальної власності на нові проектні та інженерні рішення.

ФК3. Здатність застосовувати методи моделювання та оптимізації для дослідження та підвищення ефективності систем і процесів керування складними технологічними та організаційно-технічними об'єктами.

ФК6. Здатність застосовувати сучасні методи теорії автоматичного керування для розроблення автоматизованих систем управління технологічними процесами та об'єктами.

ФК9. Здатність розробляти функціональну та технічну структури систем енергозберігаючого керування, виконувати структурно-параметричний синтез енергозберігаючих автоматизованих систем керування об'єктами енергетичної та загальнопромислових галузей на основі використання сучасних знань енергетичного аудиту та методів математичного моделювання.

1.7. Перелік результатів навчання, що формує дана дисципліна

ПРН01. Створювати системи автоматизації, кіберфізичні виробництва на основі використання інтелектуальних методів управління, баз даних та баз знань, цифрових та мережевих технологій, робототехнічних та інтелектуальних мехатронних пристроїв

ПРН03. Застосовувати спеціалізовані концептуальні знання, що включають сучасні наукові здобутки, а також критичне осмислення сучасних проблем у сфері автоматизації та комп'ютерно-інтегрованих технологій для розв'язування складних задач професійної діяльності.

ПРН04. Застосовувати сучасні підходи і методи моделювання та оптимізації для дослідження та створення ефективних систем автоматизації складними технологічними та організаційно-технічними об'єктами.

ПРН05. Розробляти комп'ютерно-інтегровані системи управління складними технологічними та організаційно-технічними об'єктами, застосовуючи системний підхід із врахуванням нетехнічних складових оцінки об'єктів автоматизації.

ПРН08. Застосовувати сучасні математичні методи, методи теорії автоматичного керування, теорії надійності та системного аналізу для дослідження та створення систем автоматизації складними технологічними та організаційно-технічними об'єктами, кіберфізичних виробництв.

ПРН13. Застосовувати знання енергетичного аудиту в системах керування об'єктами теплоенергетики та енергоємними установками підприємств загальнопромислових галузей.

ПРН14. Розробляти функціональну та технічну структури систем енергозберігаючого керування об'єктами енергетичної та загальнопромислових галузей, виконувати структурно-параметричний синтез енергозберігаючих автоматизованих систем керування.

1.8. Пререквізити: Базові знання з теорії автоматичного керування, математичного моделювання та основ комп'ютерного аналізу динамічних систем, здобуті під час попередньої освіти або самостійного вивчення.

2. Тематичний план навчальної дисципліни

РОЗДІЛ 1. Робастне керування динамічних систем

Тема 1. Актуальність розробки нових структур систем автоматичного керування і методів розрахунку регуляторів теплоенергетичних процесів

1.1. Оцінка поточного рівня ефективності функціонування систем автоматичного керування теплоенергетичними процесами

1.2. Структури промислових контролерів

1.3. Способи керування об'єктами зі змінними параметрами

Тема 2. Робастне керування на базі регулятора з внутрішньою моделлю

2.1. Структура та міра робастності

2.2. Класичні показники робастності

2.3. Внутрішня стійкість та якість

2.4. Типи невизначеностей при розгляді робастних систем

2.5. Робастність систем із запізненням

2.6. Принцип регулювання на базі внутрішньої моделі

2.7. Робастний регулятор з внутрішньою моделлю на базі H_∞ -норми

Тема 3. Метод динамічної корекції

3.1. Динамічний коректор для автоматичного регулятора

3.2. Оптимізація параметрів динамічного коректора

3.3. Аналітична методика налаштування контуру динамічної корекції

3.4. Експрес-метод налаштування контуру динамічної корекції

3.5. Порівняння різних методів налаштування динамічного коректора

3.6. Порівняння регуляторів із динамічним коректором та предиктивного пропорційно-інтегрального

РОЗДІЛ 2. Нейронні та адаптивні системи керування

Тема 4. Нечітка логіка в теорії керування

4.1. Основні визначення та поняття

4.2. Поняття нечіткого регулятора

4.3. Мова нечіткого керування

4.4. Реалізація нечіткої системи керування

Тема 5. Нейронні мережі в промисловій автоматизації

5.1. Поняття штучного нейрона

5.2. Архітектура штучних нейронних мереж

5.3. Навчання штучних нейронних мереж

5.4. Основні проблеми, які вирішуються з використанням штучних нейронних мереж

Тема 6. Системи керування з адаптивними властивостями

6.1. Визначення та класифікація адаптивних систем

6.2. Промислові приклади застосування адаптивних систем

6.3. Постановка задачі оптимізації системи керування

6.4. Пошукові алгоритми в системах автоматичного керування

3. Структура навчальної дисципліни

Назви розділів і тем	Кількість годин											
	денна форма						заочна форма					
	усього	у тому числі					усього	у тому числі				
		л	п	лаб.	інд.	с. р.		л	п	лаб.	інд.	с. р.
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13
Розділ 1. Робастне керування динамічних систем												
Тема 1. Актуальність розробки нових структур систем автоматичного керування і методів розрахунку регуляторів теплоенергетичних процесів	14	4				10	20	1				20
Тема 2. Робастне керування на базі регулятора з внутрішньою моделлю	30	6	4			20	22	1	1			20
Тема 3. Метод динамічної корекції	30	6	4			20	24	2	2			20
Разом за розділом 1	74	16	8			50	67	4	3			60
Розділ 2. Нейронні та адаптивні системи керування												
Тема 4. Нечітка логіка в теорії керування	23	6				17	26	1				25
Тема 5. Нейронні мережі в промисловій автоматизації	25	6	4			15	28	1	2			25
Тема 6. Системи керування з адаптивними властивостями	28	4	4			20	29	2	1			26
Разом за розділом 2	76	16	8			52	83	4	3			76
Усього годин	150	32	16			102	150	8	6			136

4. Теми практичних занять

№ з/п	Назва теми	Кількість годин
1	Обчислення перехідних матриць стану	4
2	Перехідні характеристики цифрових систем керування	4
3	Керованість та спостережуваність автоматичних систем	4
4	Синтез модального регулятора стану	4
Разом		16

5. Завдання для самостійної роботи

№ з/п	Види, зміст самостійної роботи	Кількість годин
1	Актуальність розробки нових структур систем автоматичного керування	5
2	Оцінка поточного рівня ефективності функціонування систем автоматичного керування теплоенергетичними процесами	5
3	Структури промислових контролерів	5
4	Способи керування об'єктами зі змінними параметрами	5
5	Ідентифікація статичних характеристик методом найменших квадратів, регресійні моделі та їх ідентифікація, оцінювання за методом найменших квадратів	5
6	Довірчі інтервали моделі об'єкту та її параметрів, перевірка загальної якості моделі	5
7	Структура та міра робастності	5
8	Типи невизначеностей при розгляді робастних систем	5
9	Використання законів механіки, використання законів електромеханіки	5
10	Структурні схеми елементів, моделі в змінних стану, часові характеристики і перехідна матриця стану	5
11	Динамічний коректор для автоматичного регулятора, оптимізація параметрів динамічного коректора	5
12	Порівняння різних методів налаштування динамічного коректора	5
13	Реалізація нечіткої системи керування	5
14	Архітектура штучних нейронних мереж	5
15	Умова узгодженості показників якості підсистем різного рівня	5
16	Навчання штучних нейронних мереж	5
17	Основні проблеми, які вирішуються з використанням штучних нейронних мереж	5
18	Класифікація адаптивних систем	5
19	Промислове застосування адаптивних систем	6
20	Пошукові алгоритми в системах автоматичного керування	6
	Разом	102

6. Індивідуальні завдання

Не передбачено навчальним планом

7. Методи навчання

Пояснювально-ілюстративний, репродуктивний, частково-пошуковий, дослідницький, проблемного викладу; словесні, наочні, практичні; аналіз, синтез, індукція, дедукція; активні методи (дискусії та дебати, метод кейсів), інтерактивні методи (інтерактивні лекції, мозкові штурми, інтерактивні симуляції); методи дистанційного навчання.

8. Методи контролю

Поточний контроль – усне та письмове опитування, експрес-опитування, контрольні роботи, тестування, оцінка практичних навичок, перевірка завдань для самостійної роботи, кейс-метод, комп'ютерні симуляції.

Підсумковий контроль – екзамен.

У підсумку за роботу в семестрі можна отримати щонайбільше 60 балів. Якщо за семестр студент набрав менше ніж 20 балів, він не буде допущений до екзамену.

Курс завершується проведенням екзамену, за який студент може отримати до 40 балів. Екзамен проводиться у вигляді письмової роботи. Студент повинен обрати білет, що містить три питання за темами курсу. Максимальний бал, що студент може отримати за курс, складає 100 балів

9. Схема нарахування балів

Поточний контроль, самостійна робота, індивідуальні завдання				Екзамен	Сума
Розділ 1	Розділ 2	Контрольна робота, передбачена навчальним планом	Разом		
25	25	10	60	40	100

Для допуску до складання підсумкового контролю (заліку, або екзамену) здобувач вищої освіти повинен набрати не менше 20 балів з навчальної дисципліни під час поточного контролю, самостійної роботи, індивідуального завдання.

Критерії оцінювання навчальних досягнень

Сума балів за всі види навчальної діяльності протягом семестру	Оцінка	
	для чотирирівневої шкали оцінювання	для дворівневої шкали оцінювання
90 – 100	відмінно	зараховано
70-89	добре	
50-69	задовільно	
1-49	незадовільно	не зараховано

10. Рекомендована література

Основна література

1. Шаруда В. Г. Методи аналізу і синтезу систем автоматичного керування: навч. посіб. / В. Г. Шаруда, В. В. Ткачов, М. П. Фількін. – Дніпропетровськ : Нац. гірнич. ун-т., 2008. – 543 с.
2. Корчемний М.О., Клендій П.Б., Потапенко М.В. К70 Теоретичні основи автоматики: Навч. посібн. — Тернопіль: Навчальна книга – Богдан, 2021. — 304 с. ISBN 978-966-10-7530-5
3. Теорія автоматичного управління: Навчальний посібник [Електронний ресурс] : навч. посіб. для студ. спеціальності 151 «Автоматизація та комп'ютерно-інтегровані технології», освітньо-професійна програма «Автоматизація та комп'ютерно-інтегровані технології кібер-енергетичних систем»; уклад.: О. Й. Штіфзон, П. В. Новіков, В.П. Бунь. – Київ : КПІ ім. Ігоря Сікорського, 2020. – 144 с.
4. Нестеренко О.В., Ковтунець О.В., Фаловський О.О. Інтелектуальні системи і технології. Ввідний курс/ О.В.Нестеренко, О.В. Ковтунець, О.О. Фаловський. – Київ:Національна академія управління, 2017. – 90 с.
5. Островерхов М.Я. Методи дослідження електротехнічних комплексів і систем / М.Я. Островерхов, А.М. Сільвестров, К.Х. Зеленський /К.: ТАЛКОМ, 2019. - 300 с.
6. Хісматулін В. Ш. Теорія оптимальних систем автоматичного керування : навч. посібник / В.Ш. Хісматулін, О.О. Сосунов, В.О. Сотник. – Харків: УкрДУЗТ, 2022. – 230 с.

7. Галай В.М. Теорія оптимальних систем автоматичного керування технологічними процесами / В.М.Галай, К.Х.Зеленський, А.М. Сільвестров. – Полтава: ПНТУ, 2009. – 153 с.

8. Паламар М. І. Комп'ютерні технології штучного інтелекту для прецизійного управління у мехатронних системах : навч. посіб. / Михайло Паламар, Михайло Стрембіцький ; Тернопіл. нац. техн. ун-т ім. Івана Пулюя. Тернопіль : Тернопіл. нац. техн. ун-т ім. Івана Пулюя, 2018. 127 с.

9. Сучасна теорія автоматичного керування [Електронний ресурс] : навч. посіб. для здобувачів ступеня магістра за освіт. програмою «Автоматизація та комп'ютерно-інтегровані технології» спеціальності 174 «Автоматизація, комп'ютерно-інтегровані технології та робототехніка» / КПІ ім. Ігоря Сікорського ; уклад.: Т. Г. Баган, В. П. Бунь. – Київ : КПІ ім. Ігоря Сікорського, 2024. – 77 с.

Допоміжна література

1. Самсонов В. В., Тачиніна О.М. Методологія наукових досліджень та приклади її використання/Київ, НУХТ, 2022. – 385 с.

2. Бідюк П.І. Методи прогнозування /П. Бідюк, О. Меньяйленко, О.Половцев. – Т 2. – Луганськ : Альма-матер, 2008. – 305 с.

3. Важинський С.Е., Щербак Т. І. Методика та організація наукових досліджень: Навч. посіб. /С. Е. Важинський, Т. І. Щербак. – Суми: СумДПУ імені А. С. Макаренка, 2016. –260 с.

11. Посилання на інформаційні ресурси в Інтернеті, відео-лекції, інше методичне забезпечення

1. Сторінка дистанційного навчання URL <https://moodle.karazin.ua>
2. New Ways of Automation: A Documentary about Manufacturer-Independent Automation Schneider Electric URL: https://www.youtube.com/watch?v=_PPCDj3m-ys
3. Mastering Automation in Modern Warehouses: Expert Insights to Boost Efficiency and Cut Costs URL: <https://www.youtube.com/watch?v=meKLET-oiHs>
4. What Is Robust Control? | Robust Control URL: <https://www.youtube.com/watch?v=A7wHSr6GRnc>
5. The Root Locus Method URL: <https://www.youtube.com/watch?v=CRvVDoQJjYI>
6. Мезеря А.Ю. Сучасні методи та алгоритми систем автоматичного керування: метод. вказ. до самостійної роботи для здобувачів вищої освіти ОС «магістр» денної та заоч. форм здобуття освіти спец.: 174 Автоматизація, комп'ютерно-інтегровані технології та робототехніка / А.Ю. Мезеря; Укр. інж.-пед. акад. ; Харків – УІПА, 2024. – 30 с.
7. Мезеря А.Ю. Сучасні методи та алгоритми систем автоматичного керування: Конспект лекцій для здобувачів вищої освіти ОС «магістр» денної та заоч. форм здобуття освіти спец. 174 Автоматизація, комп'ютерно-інтегровані технології та робототехніка / А.Ю. Мезеря; Укр. інж.-пед. акад. ; Харків – УІПА, 2024. – 120 с.